

NOWE NARZĘDZIA OCHRONY KRAJOBRAZU – ZARYS ZMIAN LEGISLACYJNYCH W PROJEKCIE TZW. USTAWY O OCHRONIE KRAJOBRAZU

NEW LANDSCAPE PROTECTION INSTRUMENTS: AN OUTLINE OF THE BILL OF AMENDMENTS OF THE POLISH LANDSCAPE PROTECTION LAW

Laura Klimczak
mgr inż., architekt krajobrazu

Politechnika Krakowska
Wydział Architektury
Zakład Kompozycji i Planowania Krajobrazu

Institut Rozwoju Miast
Zespół Planowania Przestrzennego i Studiów
Kraków

STRESZCZENIE

Obecnie dyskutuje się nad koniecznością ochrony krajobrazu. Przyjęcie Europejskiej Konwencji Krajobrazowej przez Polskę, potrzeba jej wdrożenia oraz dewastacja krajobrazu stały się przyczynkiem do opracowania przez Prezydenta projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu. Artykuł prezentuje propozycje zmian legislacyjnych, w tym nowe narzędzia ochrony krajobrazu. Omówiono także możliwości ochrony krajobrazu w obecnym prawodawstwie.

Słowa kluczowe: ochrona krajobrazu, ustawa o ochronie krajobrazu, architektura krajobrazu, planowanie przestrzenne.

ABSTRACT

The landscape protection issues are currently discussed. The approval of the European Landscape Convention by Poland, its implementation, and actual landscape devastation contribute to the preparation of the Bill of amendments relating to several laws, aiming at the strengthening of landscape protection instruments. This paper presents amendment proposals, new landscape protection instruments, and landscape protection options under current laws.

Key words: landscape protection, landscape protection law, landscape architecture, spatial planning.

1. KRAJOBRAZ – DEFINICJE I METODY BADAŃ

Obecnie coraz częściej dyskutuje się nad koniecznością ochrony krajobrazu oraz formą wizualną przestrzeni. Społeczeństwo przestaje być obojętne na jakość krajobrazu. Chaos planistyczny zaczyna oddziaływać na świadomość społeczną. Drastyczną degradację krajobrazu powoduje wszechobecna w polskiej przestrzeni reklama (ryc. 1–2). Ten sposób zaśmiecania krajobrazu nie jest jedynym, który powoduje poważne obawy o przyszłość krajobrazów Polski. Robert Szewczyk współautor książki „Polska – ginące krajobrazy¹” mówił w wywiadzie: „Zachłysłeniśmy się tanią nowoczesnością. W imię tej nowoczesności tracimy to, co mogłoby być naszym atutem – naturalność przyrody, autentyczność zabytków. Wszystko się unifikuje – hotele z basenami na całym świecie są takie same. Tymczasem turyści coraz częściej szukają czegoś odmiennego, pragną naturalności i prostoty. (...) Do tego słupy wysokiego napięcia stawia się, gdzie komu wygodnie, lokalni władarze wycinają szpalery drzew rosnących wzdłuż dróg i wiekowe drzewa na miejskich rynkach, jednocześnie zgadzają się na stawianie wielkich reklam²”. Swoboda obywatelska, mentalność ludzi oraz zaszciości doprowadziły do urbanistycznej porażki oraz niskiej jakości przestrzeni. „W miastach współczesnych odpowiedzialność za wygląd [krajobrazu] gubi się w gąszczu prywatnych interesów³”.

Ryc. 1. Przykład 1 obiektu handlowego w Jabłonce.
Źródło: il. autora

Fig. 5. First example of shopping center in Jabłonka.
Source: the Author's foto

Ryc. 2. Przykład 2 obiektu handlowego w Jabłonce..
Źródło: il. autora

Fig. 2 Second example of shopping center in Jabłonka.
Source: the Author's foto

Prawodawstwo polskie mocno zaniedbuje zagadnienie ochrony i kształtowania krajobrazu. Niewystarczające są narzędzia prawne, a te, które są nie funkcjonują. Poważnym problemem jest brak prawnej definicji krajobrazu. Można ją znaleźć jedynie w Europejskiej Konwencji Krajobrazowej (EKK)⁴ jednak ta nie jest skutecznie wdrożona w prawie polskim⁵. Samo pojęcie 'krajobraz' jest terminem rozległym, ale jak twierdził

¹ Szewczyk R., Lewandowski W., 2008, *Polska – ginące krajobrazy*, MUZA S.A., Warszawa, s. 176.

² *Idem*, wywiad „Spieszmy się kochać krajobrazy” przeprowadził F. Frydkiewicz, *Rzeczpospolita* z 17.04.2009, za: Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu z 28 czerwca 2013, druk nr 1525, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej VII kadencja Prezydenta RP, Warszawa, s. 4.

³ Trancik R., 1986, *Finding Lost Space Theories of Urban Design*, Van Nordstrand Reinhold Company, New York, s. 17, za: Tenerowicz-Jedwabny A., 1997, *Stracone przestrzenie współczesnych miast. Przedstawienie teorii Rogera Trancika* [w:] Teka Komisji Urbanistyki i Architektury, T. XXIX, Oddział PAN, Kraków, s. 68.

⁴ Dokument EKK ratyfikowany został przez Polskę 24 czerwca 2004, wszedł w życie 1 stycznia 2005.

⁵ Krajobraz zdefiniowany jest tam jako „znaczny obszar postrzegany przez ludzi, którego charakter jest wynikiem działania i interakcji czynników przyrodniczych i/lub ludzkich”.

Władysław Tatarkiewicz „wieloznaczność w kontekście zjawisk estetycznych uświadomiona przestaje być groźna”⁶.

Problematykę krajobrazu, jego definiowania i metod rozpoznania podejmowało wielu wybitnych specjalistów. Dawniej czynili to twórcy krakowskiej szkoły architektury krajobrazu Zygmunt Novák oraz Janusz Bogdanowski⁷. Obecnie ich prace kontynuuje Zbigniew Myczkowski⁸ z zespołem⁹. Wartością ekonomiczną krajobrazu kulturowego zajmują się Aleksander Böhm, Wiesław Wańkowicz i Paweł Ozimek¹⁰. Terminologie i modele oceny rozważa Urszula Myga-Piątek¹¹. Badania dotyczące istoty krajobrazu definicji i typologii podejmują geografowie: Marek Degórski¹², Andrzej Richling i Jerzy Solon¹³. Prace badawcze z zakresu ochrony i kształtowania środowiska prowadzi Krystyna Dubel¹⁴. Nad współczynnikiem wrażliwości krajobrazu i jego możliwościami zastosowania w planistyce pracował Paweł Rygiel¹⁵. Wrażliwością krajobrazu na zmiany zajmowały się Dorota Szlenk-Dziubek i Agnieszka Rozenau-Rybowicz¹⁶. W odniesieniu do problematyki struktury przestrzennej krajobrazu, rozważania dotyczące elementów określających charakter krajobrazu podejmowali klasycy urbanistyki, tj. Kevin Lynch¹⁷ i Kazimierz Wejchert¹⁸ oraz architekt krajobrazu Simon Bell¹⁹. Warto tu wspomnieć Rogera Trancika²⁰ oraz podstawy analiz wizualnych, sformułowane przez Richarda C. Smardona²¹. Szeroki zakres prac badawczych nie znalazł jednak w Polsce przełożenia na praktykę planistyczną.

2. ZARYS ZMIAN LEGISLACYJNYCH W KONTEKŚCIE OCHRONY KRAJOBRAZU

W czerwcu 2013 r. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, działając na podstawie art.118 ust. 1. Konstytucji RP, przedstawił w Sejmie projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw, w

⁶ Tatarkiewicz W., za: *Możliwości wdrożenia Europejskiej Konwencji Krajobrazowej i problem zachowania dziedzictwa kulturowego poprzez kształtowanie krajowej polityki przestrzennej-rekomendacje do KZPK* wykonane na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, czerwiec 2009, [w:] *Koncepcja Przestrzennego zagospodarowania kraju 2008-2033*, Myczkowski Z., Marcinek R., Siwek A., (dostęp 29.12.2013) za: http://www.mir.gov.pl/rozwoj_regionalny/Polityka_przestrzenna/KPZK/Ekspertyzy/Documents/EKK_dziedzictwo_kulturowe_511.pdf.

⁷ Bogdanowski J., 1989, *Metoda jednostek i wnętrz architektoniczno-krajobrazowych (JARK-WAK) w studiach i projektowaniu (podstawowe wiadomości): pomoc dydaktyczna*, Politechnika Krakowska, Kraków, s. 36.

⁸ Myczkowski Z., 2003, *Krajobraz wyrazem tożsamości w wybranych obszarach chronionych w Polsce*, T. 285, Politechnika Krakowska, Kraków, s. 228.

⁹ Myczkowski Z., Wielgus K., Forczek-Brataniec U., Nosalska P., Rymsza-Mazur W., Chajdys K., Latusek K., Zapolska O., 2011, *Plan ochrony Parku Kulturowego Stare Miasto w Krakowie*, Politechnika Krakowska, s. 213.

¹⁰ Ozimek P., Böhm A., Wańkowicz W., 2013, *Planowanie przestrzeni o wysokich walorach krajobrazowych przy użyciu cyfrowych analiz terenu wraz z oceną ekonomiczną*, Umowa nr 2901/B/T02/2009/37, Politechnika Krakowska, Kraków, s. 214, (dostęp 29.12.2013) za: http://riad.pk.edu.pl/~ozimek/media/Planowanie_przestrzeni_o_wysokich_walorach_krajobrazowych.pdf.

¹¹ Myga-Piątek U., 2012, *Krajobrazy kulturowe Aspekty ewolucyjne i typologiczne*, Uniwersytet Śląski, Katowice, s. 382.

¹² Degórski M., 2009, *Krajobraz jako odbicie przyrodniczych i antropogenicznych procesów zachodzących w megasystemie środowiska geograficznego. Problemy ekologii krajobrazu*, [w:] *Ekologia krajobrazu – problemy badawcze i uylitarne*, TXXIII, IGiGP UJ, Kraków, s. 53-60.

¹³ Richling A., Solon J., 2011, *Ekologia krajobrazu*, PWN, Warszawa, s. 424.

¹⁴ Dubel K., 2005, *Rola ocen oddziaływania na środowisko w systemie planowania przestrzennego*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław, s. 69.

¹⁵ Rygiel P., 2006, *Współczynnik wrażliwości wizualnej krajobrazu (visual sensitivity) i możliwości jego zastosowania w pracach planistycznych w mieście*, Politechnika Krakowska, Praca Doktorska/pdf.

¹⁶ Szlenk-Dziubek D., Rozenau-Rybowicz A., 2008, *Analiza krajobrazu Gminy Poronin*, Nagroda II stopnia Ministra Infrastruktury, Instytut Rozwoju Miast, Kraków, s. 48/mps.

¹⁷ Lynch K., 1960, 2011, *Obraz Miasta*, przekład Jeleński T., (red. wyd. pol.) Kosiński W., Wyd. I, Archiwolta Michał Stępień, Kraków, s. 233.

¹⁸ Wejchert K., 1984, *Elementy kompozycji urbanistycznej*, Arkady, Warszawa, s. 271.

¹⁹ Bell S., 1993, *Elements of Visual Design in the Landscape*, E&FN Spon, London.

²⁰ Trancik R., 1986, *Finding Lost...*, op.cit., s. 256.

²¹ Smardon C.R., Palmer J., Felleman J., 1986, *Foundations for Visual Project Analysis*, John Wiley and Sons, New York, s. 374.

związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu. Jest to drugi projekt prezentowany przez Kancelarię Prezydenta. Przyczynkiem do jego opracowania był brak działań legislacyjnych w kontekście potrzeby wdrożenia Europejskiej Konwencji Krajobrazowej oraz „rozbój krajobrazowy” (jak nazywają „wysypkę urbanizacyjną/urbanizację rozsypaną” – Maria Łuczyńska-Bruzda, Zbigniew Myczkowski)²². W uzasadnieniu i wyjaśnieniu potrzeby oraz celu wydania ustawy napisano, iż projekt został sporządzony w celu „zminimalizowania zakresu dokonywanych zmian legislacyjnych przy jednoczesnym uzyskaniu znaczącego efektu z punktu widzenia ochrony krajobrazu”²³. Ustawa „nie aspiruje do roli kompleksowego wprowadzania rozwiązań przewidzianych Europejską Konwencją Krajobrazową”²⁴.

Omawiany projekt ustawy dotyczy zmian w dziesięciu obowiązujących ustawach zarówno w zapisach jak i w warstwie terminologicznej²⁵. Wprowadzone zostają nowe definicje oraz korekty istniejących. Dotyczy to m.in. definicji: **reklamy** – w ustawie o drogach publicznych (1985), definicji **krajobrazu** w Prawie ochrony środowiska (2001), **krajobrazu kulturowego** w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (2003), a także pojęć: **walory krajobrazowe**, **dominanta krajobrazowa** oraz **krajobraz priorytetowy** w ustawie o ochronie przyrody (2004). Najważniejszy termin **krajobraz** zdefiniowany został w sposób zbliżony do EKK jako „postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze lub wytwory cywilizacji, ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych lub działalności człowieka”²⁶.

3. NOWE NARZĘDZIA OCHRONY KRAJOBRAZU

Najistotniejsze modyfikacje prawne zaproponowano w zmianie ustawy o ochronie przyrody. Projekt przewiduje wprowadzenie nowych narzędzi ochrony krajobrazu, tj. audytu krajobrazowego oraz urbanistycznych zasad ochrony krajobrazu.

Audyt krajobrazowy sporządzany będzie przez marszałka województwa, a uchwalany przez sejmik. Celem opracowania będzie identyfikacja typów krajobrazu występujących na obszarze województwa, a następnie ich waloryzacja. Dokument ma za zadanie wyodrębnić rozmieszczenie tzw. krajobrazów priorytetowych, określić ich zagrożenia oraz sposoby ochrony. **Krajobrazem priorytetowym** nazwano „krajobraz szczególnie cenny dla społeczeństwa ze względu na swoje wartości przyrodnicze, kulturowe, historyczne lub estetyczno-widokowe i jako taki wymagający zachowania”²⁷. Krajobrazy priorytetowe można objąć tzw. urbanistycznymi zasadami ochrony krajobrazu lub wybraną formą ochrony

²² Łuczyńska-Bruzda M., Myczkowski Z., 1990, *Rewaloryzacja krajobrazu urbanizowanego – Regionalizacja form i układów przestrzennych zabudowy jako droga do rewaloryzacji krajobrazu urbanizowanego na przykładzie wsi jurajskich w województwie krakowskim*, Temat C.1.5. w Resortowym Programie Badań Podstawowych – RPBP I.11., Kraków, s. 11/mps.

²³ Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu z 28 czerwca 2013, druk nr 1525, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej VII kadencja Prezydenta RP, Warszawa, s. 7, (dostęp 11.01.2014) za: <http://www.izbaurbanistow.pl/plik,883,projekt-ustawy-dotyczacy-ochrony-krajobrazu-w-wersji-z-dnia-28-czerwca-2013-roku.pdf>.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ Chodzi o ustawy: Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz.U. z 17 czerwca 1966 r. nr 24 poz.151.), Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 20 maja 1971 r. Nr 12 poz.114), Ustawa o drogach publicznych (Dz.U. z 21 marca 1985 r. Nr 14 poz. 60), Ustawa o podatkach i opłatach lokalnych (Dz.U. z 12 stycznia 1991 r. Nr 9 poz.31), Prawo budowlane (Dz.U. z 7 lipca 1944 r. Nr 89 poz.414), Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 27 kwietnia 2001 r. Nr 62 poz. 627), Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 27 marca 2003 r. Nr 80 poz. 717), Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 23 lipca 2003 r. Nr 162 poz.1568), Ustawa o ochronie przyrody (Dz.U. z 16 kwietnia 2004 r. Nr 92 poz.880), Ustawa o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie (Dz.U. z 3 października 2008 r. Nr 199 poz.1227).

²⁶ Projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw, w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu z 28 czerwca 2013, dotyczy zmiany w Prawie ochrony środowiska, art. 3, pkt 8d), druk nr 1525, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej VII kadencja Prezydenta RP, Warszawa, s. 9, za: (dostęp 11.01.2014) <http://www.izbaurbanistow.pl/plik,883,projekt-ustawy-dotyczacy-ochrony-krajobrazu-w-wersji-z-dnia-28-czerwca-2013-roku.pdf>.

²⁷ *Ibidem*, dotyczy zmiany w ustawie o ochronie przyrody, art. 5, pkt 23b), s.14.

przyrody. Metoda klasyfikacji krajobrazów przy tworzeniu audytu krajobrazowego będzie określona w drodze rozporządzenia Ministra Środowiska przy współpracy z Ministrem Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wyznacznikami w klasyfikacji krajobrazów będą: charakter dominujących czynników, rzeźba oraz pokrycie terenu. Waloryzacja krajobrazów ma być dokonana zarówno od strony przyrodniczej, jak i kulturowej. Oceniana będzie częstość występowania danego krajobrazu oraz stan zachowania. Audyt krajobrazowy nie będzie stanowić aktu prawa miejscowego. Procedura uchwalania jest podobna do uchwalania opracowań planistycznych. Sporządzony audyt wymaga opinii o projekcie odpowiednich organów, wykładany jest do publicznego wglądu. W tym czasie można składać uwagi, które później podlegają rozpatrzeniu, wprowadza się zmiany do projektu, powtarza procedurę lub od razu uchwała. Audyt krajobrazowy wyznacza krajobrazy wymagające ochrony.

Aktem prawa miejscowego ma być natomiast nowe narzędzie, nazwane **urbanistyczne zasady ochrony krajobrazu**. Dokument ten sporządzać będzie również marszałek województwa, a uchwałać sejmik. Instrument ten ma regulować ochronę wybranych krajobrazów priorytetowych. Granice obszaru opracowania muszą zostać szczegółowo określone. Główne ustalenia urbanistycznych zasad ochrony krajobrazu to:

- „ograniczenia w zakresie lokalizowania zabudowy;
- zasady lokalizacji obiektów budowlanych o charakterze dominant krajobrazowych;
- nieprzekraczalne parametry i wskaźniki kształtowania zabudowy oraz zagospodarowania terenu;
- maksymalna wysokość zabudowy;
- sposób usytuowania budynków w stosunku do dróg;
- dopuszczalne materiały stosowane do budowy budynków;
- dopuszczalna kolorystykę obiektów budowlanych;
- rozwiązania detali architektonicznych elewacji, w tym okien i drzwi, uwzględniające lokalne tradycje budowlane;
- zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, a także rodzaje materiałów budowlanych z jakich mogą być wykonane, a w odniesieniu do tablic i urządzeń reklamowych również zasady i warunki dotyczące wielkości możliwości ich umieszczania na istniejących obiektach budowlanych”²⁸.

Założenia urbanistycznych zasad ochrony krajobrazu muszą zostać uwzględnione przy opracowaniu m.in. studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego (suikzp), miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (mpzp), decyzji o warunkach zabudowy, inwestycji celu publicznego, pozwoleń na budowę oraz przy rozpatrywaniu zgłoszenia zamiaru wykonywania robót budowlanych.

W projekcie prezydenckiej ustawy podniesiono rangę **planu ochrony parku krajobrazowego** nadając mu formę aktu prawa miejscowego. Plan wymaga uzgodnień z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska oraz opinii Konserwatora Zabytków. Musi być zgodny z celami ochrony przyrody.

W ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wprowadzono nowy instrument – **zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzajów materiałów budowlanych z jakich mogą być wykonane**. Owe zasady i warunki uchwała Rada Gminy, opracowuje wójt, burmistrz albo prezydent miasta. Będą aktem prawa miejscowego. Zakres opracowania obejmować powinien całą gminę. Niewykluczone jest działanie odmiennych ustaleń na wyznaczonych obszarach gminy. Nowością w projekcie ustawy jest propozycja poboru opłaty od reklam. Składać się ona będzie z części stałej i zmiennej (zależnej od pola powierzchni reklamy). Wysokość opłaty ustalać będzie Rada Gminy. W przypadku niezgodności reklamy z uchwalonymi zasadami opłata

²⁸ Projekt ustawy..., art. 5c, pkt 4, *op.cit.*, s. 17.

od reklamy ma być czterokrotnie większa od wyjściowej. W odniesieniu do tych samych regulacji zawartych w innych aktach prawa miejscowego, pierwszeństwo mają te, które najpóźniej przyjęła gmina i nie mogą być one sprzeczne z przyjętymi urbanistycznymi zasadami ochrony krajobrazu. W tabeli poniżej zaprezentowano zestawienie proponowanych narzędzi ochrony krajobrazu.

Po przeanalizowaniu ww. narzędzi zauważyć można, że nowe dokumenty: audyt i urbanistyczne zasady są opracowaniami funkcjonującymi na poziomie regionalnym. Pojawia się zatem pytanie, czy obszary wymagające ochrony krajobrazu nie są objęte ustanowionymi już formami ochrony. Jeżeli nie, to czy w skali województwa można szczegółowo określić obszary wymagające ochrony krajobrazowej? Wydaje się, że taka analiza jest potrzebna, jednak ochrona krajobrazu powinna również odnosić się do mniejszej skali. Pojawia się uzasadniona obawa, że dane zawarte w opracowaniach o tej skali będą bardzo uproszczone i nie będą przekładać się na realną ochronę. Stanowisko Państwowej Rady Ochrony Przyrody zdaje się najlepiej podsumowywać to zagadnienie. „(...) Położony został nacisk na planowanie na poziomie regionalnym dla wybranych obszarów, nie została natomiast wzmocniona kwestia rozpoznawania i uwzględniania walorów krajobrazowych w planowaniu na poziomie lokalnym, które decyduje o kształcie otaczającej nas przestrzeni”²⁹.

Krajobraz w nowej definicji został ujęty w sposób ogólny, odnosi się do fizjonomii środowiska oraz procesów środowiskowych. Należy jednak pamiętać, że krajobraz jest również obiektem percepcji, tworzy obraz. Niepełne podejście do problematyki przekłada się na brak ochrony widoku. Obecnie również dokumenty z zakresu planowania przestrzennego funkcjonują tylko jako rysunek zagospodarowania, nie ma przełożenia na obraz trójwymiarowy.

Ponadto dla nowych narzędzi ochrony krajobrazu należałoby już w ustawie określić skalę oraz rodzaj podkładu, na jakim powinny zostać wykonane. Zabieg ten pozwoli na uniknięcie sytuacji, jaka dotyczyła planów ochrony parków krajobrazowych. Niedoprecyzowanie zakresu opracowania graficznego planów ochrony w ustawie o ochronie przyrody oraz długi okres oczekiwania na rozporządzenie (w tej sprawie), następnie zmiana ustawy i potrzeba dostosowania rozporządzenia doprowadziły do praktycznego braku planów ochrony przez okres kilku lat.

W projekcie ustawy obawy budzi nieznaczny udział Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska oraz Konserwatora Zabytków przy tworzeniu narzędzi ochrony krajobrazu. Zadanie ww. organów ogranicza się jedynie do opiniowania dokumentów. W praktyce planistycznej utarło się, że nie ma obowiązku uwzględniania opinii, wystarczy jedynie uzasadnienie innego podejścia. Zasadne wydaje się wprowadzenie uzgodnień zamiast opinii. „Skoro urbanistyczne zasady ochrony krajobrazu mają być wiążące przy opracowaniu projektów studiów oraz planów, to należy pamiętać, iż dokumenty te podlegają uzgodnieniu przez ww. organy, a zatem następuje pośrednie uniemożliwienie przywołanym powyżej organom administracji rządowej wpływania na ustalenia planów miejscowych”³⁰.

Przypuszczać można, że samo sporządzenie nowych opracowań wymagać będzie czasu (min. około 8 lat), a dopiero ich wdrożenie może przełożyć się na ochronę. Zatem skutki funkcjonowania dokumentów są bardzo odległe. W tym czasie pogorszać się będzie obecny stan krajobrazu, a wymaga on natychmiastowych działań.

²⁹ Państwowa Rada Ochrony Przyrody, *Stanowisko w sprawie projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu* z 18.06.2013, materiał od prof. dr hab. inż. arch. Zbigniewa Myczkowskiego, Warszawa, s. 1 (materiał niepublikowany).

³⁰ Instytut Gospodarki Przestrzennej i Mieszkalnictwa, *Uwagi do projektu Ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu z 21 maja 2013 r., przedstawionego przez Kancelarię Prezydenta RP* z 18.06.2013, Warszawa, s. 2, (dostęp 11.01.2014) za: <http://www.prezydent.pl/dialog/fdp/samorzad-terytorialny-dla-polski/inicjatywy-ustawodawcze/projekt-ustawy-o-ochronie-krajobrazu/konsultacje-spoleczne/pdf>.

Tab. 1. Rodzaje opracowań planistycznych zaproponowane w projekcie ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu. Źródło: Opracowanie autora na podstawie tabeli z opinii Krajowej Izby Urbanistów w sprawie ww. projektu ustawy³¹.

Table 1. Types of planning studies proposed in the Bill of Amendments of Certain Laws, in Connection with the Strengthening of Landscape Protection Instruments. Source: Author's formulation, based on the Table placed in the Opinion of the National Chamber of Urban Planners regarding the said Bill.

Rodzaj dokumentu Type of Document	Podstawa prawna Legal Basis	Obszar opracowania Area of Study	Rodzaj i forma Type and Form	Cel dokumentu Purpose of Document
Audyt krajobrazowy Landscape audit	Ustawa o ochronie przyrody (Dz.U. z 16.04.2004 Nr 92 poz. 880) Nature Protection Law	Województwo Region	Uchwała sejmiku wojewódzkiego, opracowanie nie stanowi prawa miejscowego Regional Assembly Resolution, not a local law	Identyfikacja krajobrazów, wyznaczenie krajobrazów priorytetowych Landscape identification, determination of priority landscapes
Urbanistyczne zasady ochrony krajobrazu Landscape protection planning principles	Ustawa o ochronie przyrody (Dz.U. z 16.04.2004 Nr 92 poz. 880) Nature Protection Law	Fragmety województwa, krajobrazy priorytetowe Portions of a Region; priority landscapes	Uchwała sejmiku wojewódzkiego, akt prawa miejscowego Regional Assembly Resolution, a local law	Ochrona krajobrazów priorytetowych, ograniczenia w zagospodarowaniu przestrzennym Priority landscape protection, spatial development limitations
Plan ochrony parku krajobrazowego Landscape Park Protection Plan	Ustawa o ochronie przyrody (Dz.U. z 16.04.2004 Nr 92 poz. 880) Nature Protection Law	Park Krajobrazowy Landscape Park	Uchwała sejmiku wojewódzkiego, Akt prawa miejscowego Regional Assembly Resolution, a local law	Identyfikacja zagrożeń, określenie zakresu prac związanych z ochroną przyrody Identification of threats, determination of the scope of the nature protection works
Zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzajów materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane The principles and conditions of the location of hard landscaping components, billboards, advertising structures, and fences, with their dimensions, quality standards, and types of building materials	Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 27.03.2003 Nr 80 poz. 717) Law of Spatial Planning and Land Management	Gmina Commune (municipality)	Uchwała Rady Gminy, Akt prawa miejscowego Commune Resolution, a local law	Ustalenie miejscowych zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzajów materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane Establishment of local principles and conditions of the location of hard landscaping components, billboards, advertising structures, and fences, with their dimensions, quality standards, and types of building materials

³¹ Krajowa Izba Urbanistów, *Opinia w sprawie projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu* z 20.06.2013, Warszawa, s. 2-4, (dostęp 11.01.2014) za: <http://www.prezydent.pl/dialog/fdp/samorzad-terytorialny-dla-polski/inicjatywy-ustawodawcze/projekt-ustawy-o-ochronie-krajobrazu/konsultacje-spoeczne/pdf>.

Ochrona krajobrazu mogłaby zostać osiągnięta poprzez uzupełnienie istniejących dokumentów planistycznych materiałem analitycznym. Obowiązek sporządzenia studiów krajobrazowych oraz przeniesienia ich wyników do mpzp lub suikzp byłby dodatkowym argumentem działającym na korzyść gminy. Często bowiem mamy do czynienia z brakiem materiału potwierdzającego rozwiązanie w projektach. Studium krajobrazowe mogłoby być fragmentem prognozy oddziaływania na środowisko lub opracowania ekofizjograficznego. Opracowanie ekofizjograficzne³² to dokument obecnie niedoceniany, a przy odpowiednich modyfikacjach oraz wzroście znaczenia prawnego, mógłby stać się podstawą do ochrony zarówno na poziomie lokalnym jak i regionalnym. Fakt, że jest to już istniejący instrument przyspieszyłoby wskazaną ochronę.

3. KOMENATARZ DO WYBRANYCH ZAPISÓW PROJEKTU USTAWY

Za kontrowersyjne uznać należy zapisy zmiany ustawy o podatkach i opłatach lokalnych, jakie prezentuje art. 4 „nie pobiera się opłaty od reklamy – niewidocznej z przestrzeni dostępnych publicznie oraz gdy stanowią sztyd”. Najczęściej spotykamy się z sytuacją, gdy reklama usytuowana jest na działce prywatnej widocznej z drogi. Oznacza to, że zamiast zakazać reklam, nadana zostaje szansa na dodatkowy dochód dla gminy. W momencie wprowadzenia mocnego ograniczenia, jakim jest zakaz, ustawa przewiduje, że właściciel może żądać od województwa odszkodowania, jeżeli „korzystanie z nieruchomości lub jej części (...) stało się niemożliwe bądź istotnie ograniczone” lub wartość działki uległa obniżeniu poprzez wprowadzenie ograniczeń w urbanistycznych zasadach ochrony krajobrazu³³. Jest to zapis adekwatny do obowiązującej ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, art. 36 ust. 5 i art. 37, który to praktycznie uniemożliwia wprowadzenie zmian w projekcie planu miejscowego, bo wiąże się z odszkodowaniami dla właścicieli. Żadna gmina nie jest w stanie zapłacić odszkodowań na większą skalę, ponieważ grozi jej bankructwo. Problemem jest wycofanie terenów budowlanych w kontekście nowych danych, np. uaktualnionych obszarów osuwiskowych lub terenów zalewowych. Zaproponowana możliwość żądania odszkodowania uniemożliwi wprowadzenie ograniczeń w zagospodarowaniu np. zakazu reklam. Ponadto nie istnieje organ „województwo” od którego właściciel mógłby żądać odszkodowania, prawdopodobnie chodzi o marszałka lub sejmik województwa, ale to powinno zostać ustalone.

Praktyka zawodowa autorki pozwala na wyróżnienie najczęstszych przyczyn utrwalania się obecnego stanu krajobrazu:

- przyjęta w społeczeństwie zasada budowania domu na ojcowiznie, tzw. „budowanie się na swoim” skutkuje rozproszeniem zabudowy oraz brakiem wymiany gruntów;
- ogromne rezerwy terenów budowlanych przeznaczonych w obowiązujących planach pod zabudowę – brak regulacji prawnych pozwalających na „wycofanie” ich z terenów budowlanych – zgodnie z art. 36 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wiązałoby się to z odszkodowaniami, na co gminy nie mają środków finansowych;
- brak chęci wprowadzania jakichkolwiek ograniczeń w zagospodarowaniu, zależność członków Rady Gminy od wyborców.

W prawodawstwie polskim powinna zostać wprowadzona zasada, dzięki której Rada Gminy miałaby prawo wycofać teren budowlany, np. po 10 latach obowiązywania planu

³² Opracowanie ekofizjograficzne sporządza się jako dokumentacja środowiskowa przy opracowaniu suikzp oraz mpzp, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z 9 września 2002 r. w sprawie zakresu opracowań ekofizjograficznych (Dz.U. 2002 Nr 155 poz. 1298, §6 ust. 11) „Część kartograficzna i opisowa obejmuje: 1) rozpoznanie i charakterystykę stanu oraz funkcjonowania środowiska, udokumentowane i zintegrowane przestrzennie w zakresie: (...) f) walorów krajobrazowych i ich ochrony prawnej, 2) diagnozę stanu i funkcjonowania środowiska, a w szczególności: (...) c) ocenę stanu zachowania walorów krajobrazowych oraz możliwości ich kształtowania”.

³³ Projekt ustawy..., art. 5g, 5h ust. 1, *op.cit.*, s. 20.

w sytuacji, gdy działka nie została zabudowana. Taki zabieg pozwoliłby na częściowe uleczenie planowania. Obecnie utrwalane jest zjawisko rozproszenia zabudowy poprzez wyznaczanie dużych obszarów budowlanych w miejscach, gdzie składane są wnioski właścicieli. Plan jest więc swoistym koncertem życzeń właścicieli, a nie spójną konstrukcją, uwzględniającą rzeczywiste potrzeby i możliwości gminy.

Istotne w projekcie ustawy są regulacje mówiące o tym, że właściciel nie jest zobowiązany do zmiany wyglądu obiektu, który przed uchwaleniem naruszał urbanistyczne zasady ochrony krajobrazu. Zapis ten budzi poważne obawy. Będzie bowiem skutkowało utrwalaniem się złego stanu. Dla obiektu rażąco naruszającego urbanistyczne zasady ochrony krajobrazu, ustawodawca przewidział możliwość pokrycia kosztów przez „województwo” na wniosek właściciela. Można przewidzieć dyskusje prawników o tym, co znaczy rażąco naruszające zasady tym bardziej, że dyskusja dotyczyć będzie spraw, o których się nie dyskutuje tzn. gustu. Jeżeli podczas obowiązywania urbanistycznych zasad ochrony krajobrazu wygląd budynku zostałby zmieniony i naruszałby przyjęte prawo, Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego posiada kompetencje wydania nakazu doprowadzenia budynku do stanu pierwotnego.

Nieprecyzyjne ustalenia dotyczą obszaru obowiązywania zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzajów materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane. Wprowadzone uchwałą ograniczenia nie mogą obowiązywać poza obszarem zurbanizowanym, czyli w terenach rolnych, w których to często mamy do czynienia z reklamami. Ten zapis wyklucza ochronę terenów otwartych, szczególnie wzdłuż dróg wyższych klas. Polemizować można również z określeniem, co to jest obszar zurbanizowany (teren zabudowany czy też przeznaczony pod zabudowę w planach).

Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w swoim stanowisku do projektu ustawy odnosi się do ważkiego problemu, jakim jest brak zakazu zabudowy w pasie szerokości 100 m od zbiorników wodnych, który jako zarządzenie systemowe (art. 24. ust.1 pkt 9 ustawy o ochronie przyrody) pomógłby w uporządkowaniu chaosu przestrzennego.

Proponowana zmiana dotycząca definicji krajobrazu i krajobrazu kulturowego jest nie-spójna z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. W art. 10 ww. ustawy dotyczącym konieczności uwzględnienia w suikzp uwarunkowań oraz w art. 15 dotyczącym zasad ochrony w mpzp został pominięty krajobraz. Oczywista pomyłka skutkuje nie-jednakowym podejściem do krajobrazu kulturowego i krajobrazu. Braki te zostały poruszone przez Aleksandra Böhma³⁴.

4. PODSUMOWANIE

Podjęcie problematyki ochrony krajobrazu oraz próba zmian przepisów prawa uznać należy za celowe i niezbędne. Niemniej jednak, ochroną należy objąć cały krajobraz, a nie wybrane „krajobrazy priorytetowe” lub te objęte zasadami i warunkami sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzajów materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane. „Zadaniem projektowanej ustawy powinno być jednoznaczne uregulowanie nie tylko zasad ochrony, ale kształtowania krajobrazu i to krajobrazu, jako integralnej całości, a nie jedynie jego wybranych stref”³⁵. Zasadne wydaje się podejście kompleksowe, zin-

³⁴ Instytut Architektury Krajobrazu Politechniki Krakowskiej, *Stanowisko w sprawie projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu z 19.06.2013*, Kraków, s. 2, (dostęp 11.01.2014) za: <http://www.prezydent.pl/dialog/fdp/samorzad-terytorialny-dla-polski/inicjatywy-ustawodawcze/projekt-ustawy-o-ochronie-krajobrazu/konsultacje-spoleczne/pdf>.

³⁵ Polska Rada Architektury, *Uwagi do projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu z 19.06.2013*, Warszawa, s. 1, (dostęp 11.01.2014) za: <http://www.prezydent.pl/dialog/fdp/samorzad-terytorialny-dla-polski/inicjatywy-ustawodawcze/projekt-ustawy-o-ochronie-krajobrazu/Konsultacje-spoleczne/pdf>.

tegowane z aktualnym stanem prawnym, przede wszystkim z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz prawem budowlanym. Należy zacząć jednak od egzekwowania obowiązującego prawa bądź usuwania regulacji „pustych” lub mało precyzyjnych. „Przed tworzeniem nowych narzędzi prawnych należy zbadać działanie istniejących i usunąć ich ewentualną dysfunkcyjność”³⁶. Ograniczenia związane z ochroną krajobrazu wiążą się z przewidywalnym konfliktem interesów prywatnych i publicznych. Wprowadzanie zmian legislacyjnych powinno zostać skonfrontowane przede wszystkim z art. 31 ust. 3 Konstytucji, w którym ograniczenia nie mogą naruszać istoty wolności i praw, a także art. 6. ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu, każdy ma prawo do ochrony interesu prawnego przy zagospodarowaniu terenu. Ponadto sama definicja krajobrazu jest sporna i różnorodnie interpretowana przez różne dyscypliny nauki, co wnika ze specyfiki prowadzonych badań. Dla potrzeb planowania przestrzennego istotne jest jednak, aby definicja obejmowała wszystkie aspekty, ale przede wszystkim powinna mieć prawne umocowanie w jednym z podstawowych polskich aktów prawnych, np. Ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Zagadnienie to dotyczy również definicji ładu przestrzennego. Ochrona krajobrazu powinna mieć również charakter prewencyjny tzn. zapobiegać degradacji. Ten czynnik nie został zawarty w projekcie ustawy. Projekt pomija problem wprowadzenia decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu (wziżt), co skutkować będzie dalszym obniżaniem walorów krajobrazowych. Utworzono wprawdzie zakaz lokalizowania dominat krajobrazowych na wziżt, ale zagrożenie z tego tytułu nie jest częste. Wydanie decyzji wziżt następuje po przeanalizowaniu sąsiedztwa i jeżeli w jego obrębie nie ma np. obiektów wysokich, to nie ma do czego doposażać nowego obiektu.

Reasumując właściwe dla ochrony krajobrazu jest w pierwszym etapie jego rozpoznanie, zarówno na poziomie regionalnym jak i na lokalnym oraz określenie sposobów zapisów ochrony krajobrazu również na obu poziomach, następnie przemyślane wprowadzanie ograniczeń w zagospodarowaniu. Bez zmian w obowiązującym prawie nie doczekamy się realnych ograniczeń przekładających się na ochronę krajobrazu.

Nowe narzędzia (audyt oraz urbanistyczne zasady ochrony krajobrazu) przewidziane ustawą dają szansę na rozpoznanie krajobrazu w kontekście regionu. Jednak zdecydowanie szybszym zabiegiem byłoby uzupełnienie istniejących instrumentów o dodatkowe wymogi. Zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzajów materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane nie spełniają oczekiwań związanych z ochroną przestrzeni przed chociażby reklamami. Ponadto ochrona krajobrazu powinna mocno wiązać się z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, bądź stanowić odrębne prawo. Projekt nie zabezpiecza ochrony dobra wspólnego jakim jest krajobraz. „Ażeby tworzyć dobrą przestrzeń miejską, potrzebne są dobre reguły, które może nie gwarantują jakości w każdym przypadku, ale pomagają zapobiegać katastrofom”³⁷.

³⁶ Instytut Architektury Krajobrazu, *Stanowisko w sprawie...*, *op.cit.*, s. 4.

³⁷ Campbell R., 1984, *The Choice: Learn from the Past or Fail in the Future* [w:] *The Boston Globe Magazine*, No. 11, za: Tenerowicz-Jedwabny A., 1997, *Stracone przestrzenie...*, *op.cit.* s. 69.

NEW LANDSCAPE PROTECTION INSTRUMENTS: AN OUTLINE OF THE BILL OF AMENDMENTS OF THE POLISH LANDSCAPE PROTECTION LAW

1. LANDSCAPE: DEFINITIONS AND RESEARCH METHODOLOGY

Presently, people more and more often discuss the necessity to protect landscape and the visual form of space. The society is no longer indifferent to landscape quality. The physical planning chaos begins to affect social awareness. A severe landscape degradation is caused by advertising billboards which are omnipresent in the Polish landscape. That method of landscape destruction is not the only the one which raises concern of the future of the Polish landscapes. Robert Szewczyk, co-author of the book on "Poland: Disappearing Landscapes"³⁸ said in an interview: "We are choking with cheap modernism. And, in the name of that modernism, we are losing our assets: authentic nature and unique landmarks. Everything is subjected to unification: hotels with swimming-pools look the same all over the world. However, tourists are rather looking for something else. They need natural and simple things. (...) In addition, the power-line pylons are placed wherever suitable, local authorities cut down rows of trees along roads and our century-old trees growing on towns' market squares. They also approve the construction of huge advertising structures"³⁹. The civic freedom, mentality, and legacy have led to urban planning failures and the development of low-quality spaces. "The responsibility for [landscape] appearance in present-day cities is lost in the tangle of private interests"⁴⁰.

The Polish legislation has been strongly neglecting landscape protection and shaping. The existing legal instruments are either inadequate or poorly implemented. Another serious issue concerns lack of a legal definition of landscape. We can find one only in the European Landscape Convention (ELC),⁴¹ although the Convention has not been effectively implemented in the Polish law⁴². The very notion of 'landscape' is a broad term but, as Władysław Tatarkiewicz said, "ambiguity in the context of aesthetic phenomena stops to be dangerous when realized"⁴³.

The problems of landscape, its definition, and landscape recognition methodology have been considered by a number of outstanding specialists. Once, by the conceivers of the Kraków school of landscape architecture, Zygmunt Novák and Janusz Bogdanowski⁴⁴. Presently, their works are continued by Zbigniew Myczkowski⁴⁵ and his team⁴⁶. The eco-

³⁸ Szewczyk R., Lewandowski W., 2008, *Polska – ginące krajobrazy*, MUZA S.A., Warszawa, p. 176.

³⁹ *Idem*, Interview „Spieszmy się kochać krajobrazy” by F. Frydkiewicz, *Rzeczpospolita* of 17.04.2009, after: Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu z 28 czerwca 2013, druk nr 1525, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej VII kadencja Prezydenta RP, Warszawa, p. 4.

⁴⁰ Trancik R., 1986, *Finding Lost Space Theories of Urban Design*, Van Nordstrand Reinhold Company, New York, p. 17, after: Tenerowicz-Jedwabny A., 1997, *Stracone przestrzenie współczesnych miast. Przedstawienie teorii Rogera Trancika* [in:] Teka Komisji Urbanistyki i Architektury, T. XXIX, Oddział PAN, Kraków, p. 68.

⁴¹ The ELC document was ratified by Poland on 24 June 2004 and implemented on 1 January 2005.

⁴² Landscape is defined there as "a considerable area perceived by people whose characteristics is a result of the actions and interactions of natural and/or human factors."

⁴³ Tatarkiewicz W., after: *Możliwości wdrożenia Europejskiej Konwencji Krajobrazowej i problem zachowania dziedzictwa kulturowego poprzez kształtowanie krajowej polityki przestrzennej-rekomendacje do KZPK wykonane na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego*, June 2009, [in:] *Koncepcja Przestrzennego zagospodarowania kraju 2008-2033*, Myczkowski Z., Marcinek R., Siwek A., (access: 29.12.2013), after: http://www.mir.gov.pl/rozwoj_regionalny/Polityka_przestrzenna/KPZK/Ekspertyzy/Documents/EKK_dziedzictwo_kulturowe_511.pdf.

⁴⁴ Bogdanowski J., 1989, *Metoda jednostek i wnętrz architektoniczno-krajobrazowych (JARK-WAK) w studiach i projektowaniu (podstawowe wiadomości): pomoc dydaktyczna*, Politechnika Krakowska, Kraków, p. 36.

⁴⁵ Myczkowski Z., 2003, *Krajobraz wyrazem tożsamości w wybranych obszarach chronionych w Polsce*, T. 285, Politechnika Krakowska, Kraków, p. 228.

nomic value of cultural landscape is studied by Aleksander Böhm, Wiesław Wańkiewicz, and Paweł Ozimek⁴⁷. Terminology and assessment models are considered by Urszula Myga-Piątek⁴⁸. Research on the essence of landscape definitions and typologies has been conducted by the geographers, Marek Degórski⁴⁹, Andrzej Richling, and Jerzy Solon⁵⁰. Research works on the scope of environmental protection and shaping are conducted by Krystyna Dubel⁵¹. The landscape sensitivity coefficient and its applications in physical planning has been studied by Paweł Rygiel⁵². The landscape sensitivity to change was analysed by Dorota Szlenk-Dziubek and Agnieszka Rozenau-Rybowicz⁵³. In respect of the issues of spatial landscape structures, the considerations concerning the elements which determine the nature of landscape were discussed by such urban planning classical scholars as Kevin Lynch⁵⁴ and Kazimierz Wejchert,⁵⁵ as well as the landscape architect, Simon Bell⁵⁶. We should also mention Roger Trancik⁵⁷ and the foundations of visual analysis, formulated by Richard C. Smardon⁵⁸. Unfortunately, that broad scope of research has not been reflected in the planning practice in Poland yet.

2. AN OUTLINE OF LAW AMENDMENTS, IN THE CONTEXT OF LANDSCAPE PROTECTION

In June of 2013, the President of Poland, acting on the basis of Art.118.1 of the Constitution of Poland, submitted a Bill concerning the amendments of several laws, with the intention need to strengthen the existing landscape protection instruments. That was the second Bill submitted to the Parliament by the President's Office. The move was caused by the lack of legislative action in respect of the need to implement the European Landscape Convention and the "landscape piracy" (also referred to as the "urban island or urban sprawl" by Maria Łuczyńska-Bruzda and Zbigniew Myczkowski)⁵⁹. In the Bill's justification section and the explanation of the need and aim of implementation of such amendments, we can read that the Bill was prepared in order to "reduce the scope of amendments and obtain necessary effect from the viewpoint of landscape protection at

⁴⁶ Myczkowski Z., Wielgus K., Forczek-Brataniec U., Nosalska P., Rymcza-Mazur W., Chajdys K., Latusek K., Zapolska O., 2011, *Plan ochrony Parku Kulturowego Stare Miasto w Krakowie*, Politechnika Krakowska, p. 213.

⁴⁷ Ozimek P., Böhm A., Wańkiewicz W., 2013, *Planowanie przestrzeni o wysokich walorach krajobrazowych przy użyciu cyfrowych analiz terenu wraz z oceną ekonomiczną*, Umowa nr 2901/B/T02/2009/37, Politechnika Krakowska, Kraków, p. 214, (access: 29.12.2013), after: http://riad.pk.edu.pl/~ozimek/media/Planowanie_prze-strzeni_o_wysokich_walorach_krajobrazowych.pdf.

⁴⁸ Myga-Piątek U., 2012, *Krajobrazy kulturowe Aspekty ewolucyjne i typologiczne*, Uniwersytet Śląski, Katowice, p. 382.

⁴⁹ Degórski M., 2009, *Krajobraz jako odbicie przyrodniczych i antropogenicznych procesów zachodzących w megasystemie środowiska geograficznego. Problemy ekologii krajobrazu*, [w:] *Ekologia krajobrazu – problemy badawcze i użytkowe*, TXXIII, IGI GP UJ, Kraków, p. 53-60.

⁵⁰ Richling A., Solon J., 2011, *Ekologia krajobrazu*, PWN, Warszawa, p. 424.

⁵¹ Dubel K., 2005, *Rola ocen oddziaływania na środowisko w systemie planowania przestrzennego*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław, p. 69.

⁵² Rygiel P., 2006, *Współczynnik wrażliwości wizualnej krajobrazu (visual sensitivity) i możliwości jego zastosowania w pracach planistycznych w mieście*, Politechnika Krakowska, Praca Doktorska/pdf.

⁵³ Szlenk-Dziubek D., Rozenau-Rybowicz A., 2008, *Analiza krajobrazu Gminy Poronin*, Nagroda II stopnia Ministra Infrastruktury, Instytut Rozwoju Miast, Kraków, p. 48/mps.

⁵⁴ Lynch K., 1960, 2011, *Obraz Miasta*, przekład Jeleński T., (red. wyd. pol.) Kosiński W., Wyd. I, Archiwolta Michał Stępień, Kraków, p. 233.

⁵⁵ Wejchert K., 1984, *Elementy kompozycji urbanistycznej*, Arkady, Warszawa, p. 271.

⁵⁶ Bell S., 1993, *Elements of Visual Design in the Landscape*, E&FN Spon, London.

⁵⁷ Trancik R., 1986, *Finding Lost...*, *op.cit.*, p. 256.

⁵⁸ Smardon C.R., Palmer J., Felleman J., 1986, *Foundations for Visual Project Analysis*, John Wiley and Sons, New York, p. 374.

⁵⁹ Łuczyńska-Bruzda M., Myczkowski Z., 1990, *Rewaloryzacja krajobrazu urbanizowanego – Regionalizacja form i układów przestrzennych zabudowy jako droga do rewaloryzacji krajobrazu urbanizowanego na przykładzie wsi jurajskich w województwie krakowskim*, Temat C.1.5. w Resortowym Programie Badań Podstawowych – RPBP I.11., Kraków, p. 11/mps.

the same time⁶⁰". The Bill "does not aspire to the introduction of any comprehensive solutions provided by the European Landscape Convention⁶¹".

The Bill concerns the amendments of ten existing laws, in respect of their provisions and terminology⁶². New and revised definitions are proposed in respect of: **advertising** in the Law of Public Roads (1985); **landscape** in the Law of Environmental Protection (2001), **cultural landscape** in the Law of Landscape Protection and Landscape Care (2003), as well as the conceptions of **landscape values**, **landscape dominants**, and **priority landscape** in the Law of Nature Protection (2004). The most important term of **landscape** was defined in the way which is similar to that contained in the ELC as the "space perceived by people, containing natural elements or products of civilization, shaped by natural factors or human activities⁶³".

3. NEW LANDSCAPE PROTECTION INSTRUMENTS

The most essential legal revisions were proposed to be made in the Nature Protection Law. The Bill provides new landscape protection instruments, e.g. the Landscape Audit and the Landscape Protection Planning Principles.

Landscape Audits will be drafted by the Regional Marshal (chairman of the regional government, being the executive body of the Regional Assembly in Poland), and approved by the Regional Assembly. The purpose of the audits will be to identify the types of landscapes which occur on the territory of each Region, followed by appraisal. The documents will present the distribution of the so-called priority landscapes, determine threats to their existence, and the protection methods. **Priority Landscapes** are the "landscapes which are especially valuable for the people, owing to their natural, cultural, historical or aesthetic and view features that require preservation⁶⁴". Priority landscapes can be subjected to the so-called 'landscape protection planning principles' or a selected form of nature protection. The landscape classification method applied in the Landscape Audits will be determined by the Regulation of the Minister of the Environment, in cooperation with the Minister of Culture and National Heritage. The landscape classification factors will include the following: character of the dominating components, the land relief and the land cover. A landscape appraisal should be drafted in respect of both natural and cultural aspects. The aspects of appraisal will concern the frequency of occurrence of a specific type of landscape and its condition. The Landscape Audit will not constitute an act of local law. The approval procedure will be similar to that relating to planning studies. Draft Landscape Audits will require opinions of proper authorities and will be made available for public perusal. People will be able to submit remarks to be considered by the authorities. The draft document will be revised, and the procedure will be repeated until the

⁶⁰ Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu z 28 czerwca 2013, druk nr 1525, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej VII kadencja Prezydenta RP, Warszawa, p. 7, (access: 11.01.2014), after: <http://www.izbaurbanistow.pl/plik,883,projekt-ustawy-dotyczacy-ochrony-krajobrazu-w-wersji-z-dnia-28-czerwca-2013-roku.pdf>.

⁶¹ *Ibidem*.

⁶² The following Polish Laws are meant here: Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz.U. z 17 czerwca 1966 r. nr 24 poz.151.), Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 20 maja 1971 r. Nr 12 poz.114), Ustawa o drogach publicznych (Dz.U. z 21 marca 1985 r. Nr 14 poz. 60), Ustawa o podatkach i opłatach lokalnych (Dz.U. z 12 stycznia 1991 r. Nr 9 poz.31), Prawo budowlane (Dz.U. z 7 lipca 1944 r. Nr 89 poz.414), Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 27 kwietnia 2001 r. Nr 62 poz. 627), Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 27 marca 2003 r. Nr 80 poz. 717), Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 23 lipca 2003 r. Nr 162 poz.1568), Ustawa o ochronie przyrody (Dz.U. z 16 kwietnia 2004 r. Nr 92 poz.880), Ustawa o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie (Dz.U. z 3 października 2008 r. Nr 199 poz.1227).

⁶³ The Bill of the Amendments of Certain Laws, in Connection with the Strengthening of Landscape Protection Instruments of 28 June 2013 concerns amendments of the following Laws: Prawo ochrony środowiska, art. 3, pkt 8d, druk nr 1525, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej VII kadencja Prezydenta RP, Warszawa, p. 9, after: (access: 11.01.2014) <http://www.izbaurbanistow.pl/plik,883,projekt-ustawy-dotyczacy-ochrony-krajobrazu-w-wersji-z-dnia-28-czerwca-2013-roku.pdf>.

⁶⁴ *Ibidem*, concerns the amendments of the Law of Nature Protection, Art. 5, Section 23b), p.14.

document has been approved. Landscape Audits will identify the landscapes which require protection.

However, the new instrument, the **landscape protection planning principles**, will constitute an act of local law. The document will also be drafted by the Regional Marshal and approved by the Regional Assembly. The instrument will regulate the protection of selected priority landscapes. The scope of study will be determined in detail. The main study arrangements will concern the following:

- “limitations relating to development locations;
- the principles of locating the structures dominating over the landscape;
- maximum parameters and indicators for land development and land management;
- maximum height of buildings and structures;
- the method of locating buildings in respect of roads;
- allowed building materials;
- allowed colours of buildings and structures;
- solutions of elevation design details, including those of windows and doors, taking into account the local building traditions;
- the principles and conditions of locating hard landscaping components, billboards, advertising structures, and fences, as well as the types of building materials applied; in respect of the billboards and advertising structures: the principles and conditions of determination of their dimensions and the methods of display on the existing buildings and structures⁶⁵”.

The assumptions of the landscape protection planning principles must be taken into account when drafting e.g. the Studies on the Commune’s Land Use Conditions and Development (SUIKZP), Local Physical Plans (MPZP), Decisions on the Location of Public Purpose Projects (ULICP), Building Permits, and when considering the notices of the intention to carry out civil works.

The Presidential Bill elevates the rank of the **Landscape Pak Protection Plan**, giving it the form of a local law. The Plan will require arrangements to be made with the Regional Director for Environmental Protection and obtaining the opinion of the Landmark Conservator. The Plan has to comply with the nature protection objectives.

The Polish Law of Spatial Planning and Land Management will obtain a new instrument, **the principles and conditions of the location of hard landscaping components, billboards, advertising structures, and fences, with their dimensions, quality standards, and types of building materials**. Those principles and conditions are to be drafted by Mayors and approved by the Commune Councils. They would constitute the acts of local law. The documents should refer to the whole territories of the communes. However, separate arrangements can apply to selected commune areas. What is new in the Bill is the proposal to collect the advertising fee. The fee will be composed of the fixed and variable parts (the latter depending on the dimensions of a billboard). The fees will be estimated by the Commune Councils. In case of non-compliance with the approved principles, the fee can be quadrupled. In reference to the analogous regulations contained in other acts of local law, the priority will be given to those which have been approved later by the commune, and such regulations cannot be contradictory to the approved landscape protection planning principles.

Table 1 presents the list of the proposed landscape protection instruments.

Upon analysis of the respective instruments, we can notice that the new documents, i.e. the Audit and the Principles will operate on the regional level. Therefore, the question is whether the areas that require landscape protection have not been already covered by any previously accepted forms of protection. If not, is it possible to determine in detail the areas that require landscape protection on a regional scale? It seems that we need spe-

⁶⁵ Bill..., Art. 5c, section 4, *op.cit.*, p. 17.

cific analysis for that purpose, although landscape protection should also refer to lower levels of government (counties and communes in Poland). There is a justified concern that the data specified in the documents referring to the regional scale will be rather simplified, without impact on actual protection. The position of the State Nature Protection Council seems to point out that matter in the best way. "(...) Emphasis has been put on selected areas under regional planning; however, the recognition and accounting of landscape values in local planning has not been strengthened; in fact, that level of administration decides about the shape of our space⁶⁶".

In the new definition, landscape is specified in a general manner. The term refers to the physical appearance of the environment and environmental processes. However, we should remember that landscape is also an object of human perception. Landscapes offer views. An incomplete treatment of this issue will result in the failure to protect views. Presently, spatial planning documents have the form of land management drawings, without 3D imagery.

In addition, it would be necessary to determine the scale and type of the layout map for the new landscape protection instruments. That would prevent the situation that happened in the case of the Landscape Park Protection Plans. Failure to define the scale of graphic presentation in the Nature Protection Law and a long period of waiting for the related Regulation, followed by amendments and the necessary revisions of the Regulation, prevented drafting any plans during several years.

An insignificant role of the Regional Director for Environmental Protection and the Landmark Conservator in the development of the landscape protection instruments raises our concern in the context of the Bill. The roles of those officers are rather limited to issuing opinions on respective documents. It is, however, a norm in the planning practice that there is no obligation to respect any opinions. A justification of one's own assumption is adequate. It seems to be reasonable to introduce mutual arrangements instead of opinions. "Since the landscape protection planning principles are meant to be mandatory for the development of draft ULICP's and MPZP's, we should remember that those documents must be subjected to arrangements with the officers mentioned above. Currently, the respective government administration officers have been indirectly prevented from influencing the decisions acted in the MPZP's⁶⁷".

We can expect that even drafting the new documents will take a lot of time (at least 8 years), and only implementation of those documents can be reflected in actual protection. Consequently, the results of the new instruments may appear in distant future, while the condition of landscape keeps deteriorating, although it requires immediate action.

Landscape protection can be attained by supplementing the existing planning documents with analytical materials. The obligation to draft Landscape Studies and transfer their results to MPZP's and SUIKZP's would be an additional argument giving benefits to municipalities. We often deal with a lack of supporting materials for Bill proposals. A Landscape Study could become a portion of an Environmental Impact Assessment or an Ecophysiological Study. The Ecophysiological Study⁶⁸ is often underappreciated, while

⁶⁶ Państwowa Rada Ochrony Przyrody, *Stanowisko w sprawie projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu* of 18.06. 2013, Document obtained from Prof. dr hab. inż. arch. Zbigniew Myczkowski, Warszawa, p. 1 (manuscript).

⁶⁷ Instytut Gospodarki Przestrzennej i Mieszkalnictwa, *Uwagi do projektu Ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu z 21 maja 2013 r., przedstawione przez Kancelarię Prezydenta RP* of 18.06.2013, Warszawa, p. 2, (access: 11.01.2014), after: <http://www.prezydent.pl/dialog/ fdp/samorzad-terytorialny-dla-polski/inicjatywy-ustawodawcze/projekt-ustawy-o-ochronie-krajobrazu/konsultacje-spoleczne/pdf>.

⁶⁸ An Ecophysiological Study is prepared obligatorily as part of the environmental documentation when drafting the SUIKZP and MPZP, in accordance with the Regulation of the Minister of the Environment of 9 September 2002 regarding the scope of Ecophysiological Studies (published in Dz.U. 2002 Nr 155 poz. 1298, §6.11) „The cartographic and descriptive parts entail the following: 1) identification and description of the environmental condition and its operation, documented and integrated spatially in respect of: (...) f) landscape values and their

upon revisions and raising its legal significance, it can become the basis of landscape protection on both local and regional levels. The fact that such an instrument already exists will accelerate the necessary protection activities.

3. COMMENTS ON SELECTED PROVISIONS OF THE BILL

The provisions regarding local taxes and fees, specified in Art. 4 of the Bill, should be recognized as controversial: “no advertising fee is collected for the billboards which are not visible from a public-access place, or when they used as signboards”. Most often, we come across a situation when a billboard is located on private land and it is visible from a public road. Consequently, instead of forbidding such advertising, an opportunity is created for collecting additional local revenues. Even when strict prohibition is imposed, the Bill states that the land owner may demand compensation from the Region if “the use of real estate or part thereof (...) has become impossible or essentially limited,” or when the land value has been reduced as a result of the imposition of planning limitations under the landscape protection principles⁶⁹. That provision corresponds to the existing Law of Spatial Planning and Land Management, Arts. 36.5 and 37, which practically make it impossible to make any amendments of the Draft Local Physical Plans, because that would be associated with the payment of damages to land owners. No municipality will be able to pay such damages on a large scale, because of the threat of bankruptcy. Another problem is presented by the need to exclude development land, owing to the availability of new data, e.g. updated maps of landslide or flood areas. The proposed possibility of demanding damages will make it impossible to impose any land-management limitations, e.g. prohibition of billboards. Besides, there is no such authority as “Region” from which a land owner could demand damages. Most probably, the Regional Marshal or the Regional Assembly are meant in the Bill, but that has to be clarified.

The author’s professional practice allows her to identify the most frequent causes of the perpetuation of the current landscape condition:

- the national tradition of building homes on one’s inherited land, or “building on one’s own land,” causing the urban sprawl and lack of land exchange;
- Large reserves of development land under current zoning plans: lack of regulations allowing to exclude such lands from development; according to Art. 36 of the Law of Spatial Planning and Land Management, that would be associated with the payment of damages which municipalities cannot afford;
- lack of the will to impose any limitations on land management since the fate of the commune councillors is in the hands of the voters.

What we need in Polish legislation is the principle stating that the Commune Council has the right to exclude the land designated for development, e.g. after ten years since the Plan approval and in the case that a project has not been implemented. Such a provision would partly cure the planning process. Presently perpetuates the phenomenon of urban sprawl, upon designation of large development areas in the places wherever land owners apply for house-building permits. Consequently, Plans are subjected to land owners’ requests rather than being coherent structures taking into account actual commune’s needs and possibilities.

What is essential in the Bill are the regulations stating that the land owner is not obligated to change the appearance of a facility which became contrary to the landscape protection planning principles upon their approval. That provision raises serious concern. It will perpetuate poor landscape condition. In case of the facilities that gravely breach the landscape protection planning principles, the lawmakers provided a possibility of the reimbursement

legal protection, 2) diagnosis of the environmental condition and operation, and in particular of: (...) c) assessment of the condition of preservation of the landscape values, with possibilities of shaping them.”

⁶⁹ Bill..., Arts. 5g and 5h.1, *op.cit.*, p. 20.

of costs by the “Region” upon the land owner’s request. We can expect now lawyers’ discussions on what the phrase ‘gravely breach the landscape protection planning principles’ means. The more so that the discussions will concern the matters of taste that are not subject to any discussion. If the appearance of a building has been changed and it breaches the landscape protection planning principles during the period of their validity, the County Building Supervising Inspector would be competent to issue an order to bring the building back to the original condition.

Imprecise arrangements concern the area of application of the principles and conditions of the location of hard landscaping components, billboards, advertising structures, and fences, as well as the types of building materials applied. The limitations imposed by the law may not apply outside urban areas, that is in the countryside where we often find billboards. That provision excludes the protection of open lands, especially along high category roads. We can also argue here about the definition of the ‘urban area’ (developed land or land designated for development in plans).

In its opinion about the Bill, the General Directorate for Environmental Protection refers to the essential problem of missing prohibition of development, within 100 m from water reservoirs. Such a systemic prohibition order (Art. 24.1.9 of the Nature Protection Law) would help to control spatial chaos.

The proposed amendment concerning the definitions of the ‘landscape’ and the ‘cultural landscape’ is inconsistent with the provisions of the Law of Spatial Planning and Land Management. Landscape was omitted in Art. 10 of that Law, relating to the necessity to take the land conditions into account in SUiKZP and similarly in Art. 15 concerning the protection principles in MPZP. That obvious mistake will cause unequal treatment of landscape and cultural landscape. Such defects were discussed by Aleksander Böhm⁷⁰.

4. CONCLUSIONS

The consideration of the landscape protection issue and an attempt at amending the applicable regulations is both recommended and indispensable. Nevertheless, protection should apply to the whole landscape, not any selected “priority landscapes” or those subjected to the principles and conditions of locating hard landscaping components, billboards, advertising structures, and fences, as well as the types of building materials applied. “It should be the task of the contemplated law to regulate clearly not only the principles of protection, but also those of landscape shaping, referring to the landscape as a whole, not only to its selected portions⁷¹”. It seems to be justified to apply a comprehensive approach, integrated with the current regulations, primarily with the Law of Spatial Planning and Land Management and the Building Law. It is necessary, however, to start from the enforcement of the existing laws or the removal of “empty” or imprecise regulations. “Before new legal instruments have been adopted, it is necessary to examine the operation of the existing ones and remove any possible disfunctionalities⁷²”. The limitations related to landscape protection are connected with the anticipated conflicts of private and public interests. The implementation of changes in laws should be confronted primarily with the provisions of Art. 31.3 of the Polish Constitution stating that limitations may not breach the essence of liberties and rights, as well as Art. 6 of the Law of Spatial

⁷⁰ Instytut Architektury Krajobrazu Politechniki Krakowskiej, *Stanowisko w sprawie projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu* of 19.06.2013, Kraków, p. 2, (access: 11.01.2014), after: <http://www.prezydent.pl/dialog/fdp/samorzad-terytorialny-dla-polski/inicjatywy-ustawodawcze/projekt-ustawy-o-ochronie-krajobrazu/konsultacje-spoleczne/pdf>.

⁷¹ Polska Rada Architektury, *Uwagi do projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu* of 19.06.2013, Warszawa, p. 1, (access: 11.01.2014), after: <http://www.prezydent.pl/dialog/fdp/samorzad-terytorialny-dla-polski/inicjatywy-ustawodawcze/projekt-ustawy-o-ochronie-krajobrazu/Konsultacje-spoleczne/pdf>.

⁷² Instytut Architektury Krajobrazu, *Stanowisko w sprawie...*, *op.cit.*, p. 4.

Planning and Land Management, stating that each person has the right to protection of his legal interest in land development. In addition, the very definition of landscape is disputed and differently interpreted in various fields of research, depending on nature of research. It is essential, however, for the needs of spatial planning, that the definition should entail all the applicable aspects. First of all, it should have a legal foundation in one of the basic Polish laws, e.g. the Law of Spatial Planning and Land Management. This issue also concerns the definition of spatial order. Landscape protection should be also preventive, i.e. it should prevent landscape degradation. That aspect is missing in the Bill. The Bill omits the issue of the implementation of the Land Development and Management Decisions (WZiZT, Zoning Decisions), which can result in further reduction of landscape values. Although the prohibition of locating landscape dominants was placed in WZiZT's, but the related threat is not common. The issuance of a WZiZT Decision follows an analysis of the neighbourhood. If no high structures are found in the vicinity, a new structure cannot match anything.

Our conclusion is that landscape recognition is the first step of landscape protection. Such recognition should be attained at both regional and local levels, with the determination of the methods of regulating landscape protection at both levels, followed by well contemplated introduction of land management limitations. Without amending the existing laws, we cannot expect any real limitations which can be reflected by landscape protection.

The new instruments, the Landscape Audit and the Landscape Protection Planning Principles, specified in the law, offer a chance for landscape recognition on the regional level. However, it would be much quicker to supplement the existing instruments with additional requirements. The principles and conditions of locating hard landscaping components, billboards, advertising structures, and fences, as well as the types of building materials applied, do not satisfy the expectations associated with the protection of space at least against billboards. In addition, landscape protection should be either strongly connected with the Law of Spatial Planning and Land Management, or acted in a separate law. The Bill under discussion does not secure the protection of landscape as the common good. "To create good urban space, one needs good principles which may not guarantee quality in each case, but will help to prevent catastrophes"⁷³.

BIBLIOGRAFIA/LITERATURE

- [1] Bell S., *Elements of Visual Design In the Landscape*, London, E&FN Spon, 1993.
- [2] Bogdanowski J., *Metoda jednostek i wnętrz architektoniczno-krajobrazowych (JARK-WAK) w studiach i projektowaniu (podstawowe wiadomości): pomoc dydaktyczna*, Kraków, Politechnika Krakowska, 1989.
- [3] Campbell R., *The Choice: Learn from the Past or Fail in the Future* [w:] The Boston Globe Magazine, No. 11, 1984. (patrz: Tenerowicz-Jedwabny A.)
- [4] Degórski M., *Krajobraz jako odbicie przyrodniczych i antropogenicznych procesów zachodzących w megasystemie środowiska geograficznego. Problemy ekologii krajobrazu*, [w:] Ekologia krajobrazu – problemy badawcze i użytkowe, TXXIII, IGI GP UJ, Kraków, 2009, s. 53-60.
- [5] Dubel K., *Rola ocen oddziaływania na środowisko w systemie planowania przestrzennego*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Wrocławskiej, Wrocław, 2005.
- [6] Instytut Architektury Krajobrazu Politechniki Krakowskiej, Stanowisko w sprawie projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu z 19.06.2013, Kraków, s. 4. (dostęp 11.01.2014) <http://www.prezydent.pl/dialog/fdp/samorząd-terytorialny-dla-polski/inicjatywy-ustawodawcze/projekt-ustawy-o-ochronie-krajobrazu/konsultacje-spoeczne/pdf>.
- [7] Instytut Gospodarki Przestrzennej i Mieszkalnictwa IGI M, Uwagi do projektu Ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu z 21 maja 2013 r., przedstawionego przez Kancelarię Prezydenta RP z 18.06.2013, Warszawa, s. 5. (dostęp 11.01.2014) <http://www.prezydent.pl/dialog/fdp/samorząd-terytorialny-dla-polski/inicjatywy-ustawodawcze/projekt-ustawy-o-ochronie-krajobrazu/konsultacje-spoeczne/pdf>.

⁷³ Campbell R., 1984, *The Choice: Learn from the Past or Fail in the Future* [in:] The Boston Globe Magazine, No. 11, after: Tenerowicz-Jedwabny A., 1997, *Stracone przestrzenie...*, op.cit. p. 69.

- [8] Krajowa Izba Urbanistów, Opinia w sprawie projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu z 20.06.2013, s. 8. (dostęp 11.01.2014) <http://www.prezydent.pl/dialog/fdp/samorzad-terytorialny-dla-polski/inicjatywy-ustawodawcze/projekt-ustawy-o-ochronie-krajobrazu/konsultacje-spoleczne/pdf>.
- [9] Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 20 maja 1971 r. Nr 12 poz.114).
- [10] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483).
- [11] Lynch K., *Obraz Miasta*, przekład Jeleński T., (red. wyd. pol.) Kosiński W., Wyd. I, Archivolta Michał Stępień, Kraków, 2011.
- [12] Myczkowski Z., Marcinek R., Siwek A., *Możliwości wdrożenia Europejskiej Konwencji Krajobrazowej i problem zachowania dziedzictwa kulturowego poprzez kształtowanie krajowej polityki przestrzennej-rekomendacje do KZPK wykonane na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego*, [w:] *Koncepcja Przestrzennego zagospodarowania kraju 2008-2033*, 2009.
- [13] Myczkowski Z., *Krajobraz wyrazem tożsamości w wybranych obszarach chronionych w Polsce*, T. 285, Politechnika Krakowska, Kraków, 2003.
- [14] Myczkowski Z., Wielgus K., Forczek-Brataniec U., Nosalska P., Rymśa-Mazur W., Chajdys K., Latusek K., Zapolska O., *Plan ochrony Parku Kulturowego Stare miasto w Krakowie*, Politechnika Krakowska, 2011.
- [15] Myga-Piątek U., *Krajobrazy kulturowe Aspekty ewolucyjne i typologiczne*, Uniwersytet Śląski, Katowice, 2012.
- [16] Ozimek P., Böhm A., Wańkiewicz W., *Planowanie przestrzeni o wysokich walorach krajobrazowych przy użyciu cyfrowych analiz terenu wraz z oceną ekonomiczną*, Grant 2901/B/T02/2009/37, Politechnika Krakowska, Kraków, 2013, s. 214 (dostęp 11.01.2014) http://riad.pk.edu.pl/~ozimek/media/Planowanie_przestrzeni_o_wysokich_walorach_krajobrazowych.pdf
- [17] Polska Rada Architektury, Uwagi do projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu z 19.06.2013, Warszawa, s. 5. (dostęp 11.01.2014) <http://www.prezydent.pl/dialog/fdp/samorzad-terytorialny-dla-polski/inicjatywy-ustawodawcze/projekt-ustawy-o-ochronie-krajobrazu/konsultacje-spoleczne/pdf>
- [18] Projekt ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu z 28 czerwca 2013, druk nr 1525, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej VII kadencja Prezydenta RP, Warszawa, 2013. (dostęp 11.01.2014) <http://www.izbaurbanistow.pl/plik,883,projekt-ustawy-dotyczacy-ochrony-krajobrazu-w-wersji-z-dnia-28-czerwca-2013-roku.pdf>.
- [19] Prawo budowlane (Dz.U. z 7 lipca 1944 r. Nr 89 poz. 414).
- [20] Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 27 kwietnia 2001 r. Nr 62 poz. 627).
- [21] Richling A., Solon J., *Ekologia krajobrazu*, PWN, Warszawa, 2011.
- [22] Smardon C.R., Palmer J., Felleman J., *Foundations for Visual Project Analysis*, John Wiley and Sons, New York, 1986.
- [23] Trancik R., *Finding Lost Space. Theories of Urban Design*, Van Nordstrand Reinhold Company, New York, 1986. (patrz: Tenerowicz-Jedwabny A.)
- [24] Tenerowicz-Jedwabny A., *Stracone przestrzenie współczesnych miast. Przedstawienie teorii Rogera Trancika* [w:] *Teka Komisji Urbanistyki i Architektury*, T. XXIX, Oddział PAN, Kraków, 1997, s. 65-96.
- [25] Ustawa o drogach publicznych (Dz.U. z 21 marca 1985 r. Nr 14 poz. 60).
- [26] Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 27 marca 2003 r. Nr 80 poz. 717).
- [27] Ustawa o ochronie przyrody (Dz.U. z 16 kwietnia 2004 r. Nr 92 poz. 880).
- [28] Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 23 lipca 2003 r. Nr 162 poz.1568).
- [29] Ustawa o podatkach i opłatach lokalnych (Dz.U. z 12 stycznia 1991 r. Nr 9 poz.31).
- [30] Ustawa o postępowaniu egzekucyjnym w administracji (Dz.U. z 17 czerwca 1966 r. Nr 24 poz.151.).
- [31] Ustawa o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie (Dz.U. z 3 października 2008 r. Nr 199 poz. 1227).
- [32] Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu z 28 czerwca 2013, druk nr 1525, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej VII kadencja Prezydenta RP, Warszawa, 2013.
- [33] Wejchert K., *Elementy kompozycji urbanistycznej*, Arkady, Warszawa, 1984.

PRACE NIEPUBLIKOWANE/MANUSCRIPTS

- [34] Łuczyńska-Bruzda M., Myczkowski Z., *Rewaloryzacja krajobrazu urbanizowanego – Regionalizacja form i układów przestrzennych zabudowy jako droga do rewaloryzacji krajobrazu urbanizowanego na przykładzie wsi jurajskich w województwie Krakowskim*, Temat C.1.5. w Resortowym Programie Badań Podstawowych – RPBP I.11., Kraków, praca niepublikowana, archiwum Instytutu Rozwoju Miast, 1990

- [35] Państwowa Rada Ochrony Przyrody, Stanowisko w sprawie projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu z 18.06. 2013, archiwum prof. dr. hab. inż. arch. Zbigniewa Myczkowskiego, Warszawa, praca niepublikowana, s. 4.
- [36] Rygiel P., Współczynnik wrażliwości wizualnej krajobrazu (visual sensitivity) i możliwości jego zastosowania w pracach planistycznych w mieście, Politechnika Krakowska, Praca Doktorska/pdf., 2006,
- [37] Szlenk-Dziubek D., Rozenau-Rybowicz A., *Analiza krajobrazu Gminy Poronin*, Nagroda II stopnia Ministra Infrastruktury, Instytut Rozwoju Miast, Kraków, praca niepublikowana, archiwum Instytutu Rozwoju Miast, 2008.
- [38] http://www.mir.gov.pl/rozwoj_regionalny/Polityka_przestrzenna/KPZK/Ekspertyzy/Documents/EKK_dziedzictwo_kulturowe_511.pdf
- [39] http://ochronaprzyrody.gdos.gov.pl/files/Krajobraz_prezentacje/Materialy_konferencyjne.pdf
- [40] <http://www.prezydent.pl/dialog/fdp/samorzad-terytorialny-dla-polski/inicjatywy-ustawodawcze/projekt-ustawy-o-ochronie-krajobrazu/konsultacje-spoeczne/>
- [41] http://riad.pk.edu.pl/~ozimek/media/Planowanie_przestrzeni_o_wysokich_walorach_krajobrazowych.pdf

O AUTORZE

Absolwentka Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej na kierunku Architektura Krajobrazu. Planista z czteroletnim doświadczeniem przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Autorka opracowań ekofizjograficznych, prognoz oddziaływania na środowisko oraz analiz widokowych. Laureatka licznych konkursów architektoniczno krajobrazowych wraz z zespołem CCLA Creatio Continua Landscape Architects. Studentka studiów doktoranckich. Kontakt: I.klimczak@gazeta.pl.

AUTHOR'S NOTE

Ms. Laura Klimczak graduated from the Faculty of Architecture of the Cracow University of Technology, majoring in Landscape Architecture. Urban Planner, with four years of experience gained in the development of Local Physical Plans and Studies on the Commune's Land Use Conditions and Development. Author of ecophysiological studies, Environmental Impact Assessments, and view analyses. Winner of a number of landscape architecture competitions, together with the team of the CCLA Creatio Continua Landscape Architects. Doctoral student. Contact: I.klimczak@gazeta.pl.